

Osobní organizace vysokoškolských studentů – výsledky pilotního šetření

Lenka Dejmalová

The Personal Organization of Higher Education Students – the Results of a Pilot Research

Abstract. The article deals with the personal management of higher education students, especially personal management skills. Effective personal organization and time management are prerequisite for study and career success. The term personal organization is explained and applied to higher education environment and higher education study. Several domestic and foreign research works focused on difficulties students may face are mentioned. The pilot research of personal organization of higher education students based on qualitative methodology is described and the results are presented.

Úvod

V roce 2000 se účastníci zasedání Evropské rady v Lisabonu rozhodli reagovat na změny vzdělávací politiky způsobené globalizací a přechodem ke znalostní ekonomice. Dohodli se na potřebě definovat základní dovednosti ve vzdělávání a profesní přípravě. Jedná se o klíčové kompetence představující přenosný a multifunkční soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a úspěšnou zaměstnatelnost. Doporučení Evropského parlamentu a Rady EU o klíčových kompetencích pro celoživotní vzdělávání bylo publikováno v prosinci 2006 (*Úřední věstník EU* 2006/962/ES). Referenční rámec sestává z osmi rovnocenně významných kompetencí: komunikace v mateřském jazyce, komunikace v cizích jazycích, matematická kompetence a základní kompetence v přírodních vědách a technice, digitální kompetence, učení, jak se učit, společenské a občanské znalosti, smysl pro iniciativu a podnikání, kulturní povědomí a vyjadřování. Osobní organizace sehrává důležitou roli ve všech těchto kompetencích pro celoživotní vzdělávání. Pozornost je však tomuto tématu věnována zejména v definici kompetence *učení*,

ZPRÁVY Z VÝZKUMU

jak se učit: „Učení, jak se učit, je schopnost usilovat o sebevzdělávání a vytrvat v tomto úsilí, organizovat si své sebevzdělávání efektivním uspořádáním času a informací jak individuálně, tak ve skupinách. Tato kompetence zahrnuje povědomí o procesu a potřebách vlastního sebevzdělávání, rozeznání dostupných příležitostí ke vzdělávání a schopnost překonávat překážky tak, aby vzdělávání bylo úspěšné. Tato kompetence znamená získávání, zpracovávání a osvojování si nových znalostí a dovedností i vyhledávání a využívání poradenství.“ (Zpravodaj 2007, s. 8).

Osobní organizace, sebeorganizace – vymezení pojmů

Má-li být naše uspořádání času a informací natolik efektivní, aby přispívalo k našemu sebevzdělávání, vyžaduje to dobré dovednosti osobní organizace. V literatuře se můžeme setkat s pojmy osobní organizace (Caunt 2001) a sebeorganizace (Price, Maier 1997). Sebeorganizace je popisována jako dovednost řídit čas a zvládat stres. Je zdůrazňována schopnost správně nakládat s časem a rozvoj sebeuvědomění týkající se rozpoznání stresu a stresujících událostí.

Podle Caunta znamená osobní organizace následující:

- › trávit méně času řešením naléhavých krizových situací;
- › více se soustředit na věci, které mají při vykazování výsledků největší význam;
- › schopnost nalézat vlastní způsoby řešení složitých problémů a úkolů;
- › mít více času na rodinu, přátele a zábavu;
- › nebýt ve stresu a nepodléhat únavě;
- › udělat si jméno díky vlastní kompetentnosti;
- › mít větší povědomí o cílech, kterých je třeba dosáhnout;
- › mít možnost ohlédnout se a pocítit hrdost na dobře odvedené dílo. (Caunt 2001, s. 1).

Caunt sestavil desetibodový inventář dovedností osobní organizace, aplikovatelný vedle profesního prostředí také na prostředí vysoké školy:

vědomí cíle	Jak chápou vysokoškoláci svoji roli studenta? Jak si stanovují své každodenní priority a vyvažují různé prvky svého života?
organizace času	Jak studenti plánují a odhadují časové nároky úkolů v průběhu dne a semestru? Jak se vyrovnávají s odkládáním a plněním termínů?
porozumění vlastnímu způsobu práce a studia	Jak se studenti rozhodují a jak rozumí svým návykům?

organizace práce s informacemi	Jaké postupy studenti používají při vyhledávání a výběru informací?
organizace způsobu práce s ostatními	Jak organizují své kontakty a vztahy s ostatními studenty ze studijní skupiny? Jak využívají možností konzultací s vyučujícími?
organizace pracovního a studijního prostředí	Jak se studenti vypořádávají se svým studijním prostředím (ve škole, na fakultě, na koleji, doma)?
organizace archivního systému	Jak studenti archivují dokumenty, včetně elektronické archivace?
efektivní využívání informačních technologií a organizace práce na internetu	Jaké užitečné nástroje používají?
osobní organizace mimo zaměstnání a vysokou školu	Jak organizují své mimoškolní, společenské a jiné aktivity?
kontrola pokroku	Jak studenti reflektují své úspěchy a neúspěchy?

Osobní organizace a vysokoškolské studium

Proč se zabývat tématem osobní organizace vysokoškolských studentů? Na vysokoškolské studenty můžeme nahlížet jako na specifickou sociokulturní skupinu. Na prahu rané dospělosti má student vedle určité úrovně intelektového zrání, emocionálních a volných schopností i značné studijní, životní a často i profesní zkušenosti. Tradiční student studuje v prezenčním bakalářském nebo magisterském studijním programu a připravuje se k plnění pracovních rolí. Z hlediska studenta můžeme jeho pracovní program a úsilí zacílené na dosažení studijních výsledků chápat jako studium. Typologii vysokoškolských studentů na základě důvodů volby studia, doby studia a výstupu studia vypracoval rakouský sociolog J. Langer. Rozlišuje 6 typů studentů studujících z následujících důvodů: zájem o vědní obor, zájem o profesi, zájem o expertní vědění a rozvoj kompetencí, zájem o budoucí vysoké společenské postavení, orientace na studijní přítomnost, orientace na novou sociální příslušnost.

Úspěšné vysokoškolské studium klade zvýšené nároky na dovednosti rozhodování, sebeorganizace a sebeřízení. Charakteristické aspekty vysokoškolského studia jsou vymezeny v modelu zkonstruovaném na Dundee College of Education ve Velké Británii. Studium na VŠ je popsáno jako komplexní strategie sestávající ze 4 oblastí: individuálních studijních předpokladů, zvládnutí studijních situací, studijních technik a produktů učení (Vašutová 2002).

ZPRÁVY Z VÝZKUMU

Od vysokoškoláka se očekává, že si samostatně a zodpovědně vytvoří rozvrh studia používáním různých technik osobního managementu. Při rozvoji managementu studijních činností a situací studenti používají individuální postupy, které můžeme nazvat strategiemi. Studijní strategie založené na motivaci a postojích studenta ke studiu a učení, jež lze aplikovat ve vysokoškolské výuce, popsal L. Elton (Vašutová 2002): a) Student se učí pro poznání, je vnitřně motivován a vztahuje nové informace k existujícím dovednostem.

- b) Student se učí pro účelový výsledek a omezuje studijní aktivity na mechanické učení.
- c) Student má potřebu úspěchu, jeho studijní práce je strukturovaná a organizovaná.
- d) Student má sociální potřeby. Učí se jakkoliv, má negativní postoj k práci a neuspořádané studijní metody.

Organizace studia na vysoké škole je svým charakterem založená na dodržování termínů odevzdání písemných prací, zkoušek, testů a respektování studijního rozvrhu. Na studijní úspěchy mohou mít významný vliv dovednosti studenta efektivně si zorganizovat čas. Osobní organizace vysokoškolských studentů vypovídá také o jejich schopnosti předcházet stresu spojenému s obavami ze zvládnutí vysokoškolského studia. Výsledky průzkumu u studentů prvních ročníků VUT v Brně ukázaly, že se při studiu studenti nejčastěji potýkají s odkládáním učiva na poslední chvíli, nerealistickým plánováním, nižší schopností soustředění na učivo a neochotou investovat do studia příliš mnoho času (Institut celoživotního vzdělávání, VUT v Brně, 2010). V roce 2001 provedla S. Drew na univerzitě v Sheffieldu výzkum, ve kterém se dotazovala vysokoškoláků, co by jim pomohlo a co jim brání v dosahování studijních úspěchů. Jako první faktor studenti uvedli sebepoznání a sebeorganizaci včetně přijetí zodpovědnosti za studium. Dále byla zmíněna motivovanost ke studiu, vnímání vlastního způsobu učení, reflexe každé studijní zkušenosti a podpora ze strany vyučujících a instituce (Drew 2001). Mezi další stresory akademického života můžeme zařadit finanční problémy, problémy se sociální integrací a s navázáním nových přátelství nebo nenaplněná očekávání vztahující se k studijnímu oboru.

První část mezinárodního výzkumu REFLEX byla zaměřena na hodnocení VŠ studia z hlediska skladby času věnovaného různým studijním činnostem. Studijní činnosti zahrnovaly účast na přednáškách, cvičeních, seminářích, samostudium, psaní prací apod. a přípravu na písemné a ústní zkoušky. Rozdíly mezi skupinami oborů jsou značné a týkají se preferovaných způsobů výuky, celkové doby věnované studiu a zejména doby přípravy na zkoušky a testy.

Během semestru se studenti věnují přednáškám a cvičením průměrně 16 hodin týdně, ostatním studijním činnostem 11,5 hodiny a přípravě na zkoušky asi 6,5 hodiny. Oproti výpovědím absolventů z roku 2006 došlo k nárůstu doby strávené studijními činnostmi. K největšímu nárůstu došlo u bakalářských programů. Zatímco průměrná doba studia ve zkušebním období činí 24 hodin týdně, studenti lékařských a právnických fakult uvedli až 37hodinovou přípravu týdně. V lékařských oborech studenti věnují oproti průměru všech oborů přípravě na zkoušky dvojnásobnou dobu již během semestru. Byla zjišťována a porovnávána doba strávená studijními činnostmi u bakalářských, magisterských a doktorských programů. U některých oborů je doba věnovaná studiu nižší než průměrná, jak u bakalářských, tak u magisterských programů, např. Humanitní vědy a nauky, Vědy a nauky o kultuře a umění, Právo a právní a veřejnosprávní činnost, Elektrotechnika (Ryška, Zelenka 2011). Na Metropolitan univerzitě v Leedsu bylo koncem devadesátých let provedeno šetření osobní organizace vysokoškoláků zaměřené zejména na hospodaření s časem. Výzkumnými nástroji byly individuální studijní deníky a strukturované skupinové rozhovory. Tato studie z roku 1997 ukázala, že tamní vysokoškoláci tráví činnostmi související se studiem typicky 38,8 hodin týdně, přičemž interval je 34–48 h. Z tohoto množství času věnovaného studiu představovalo 35,5% hodnocenou přípravu a studium na předměty, 12,8% přednášky, 8% přípravu a studium neovlivňující známku z předmětu, 7,6% čas na semináře a 3,2% hledání knih v knihovně. Ukázalo se také, že s rokem studia a věkem studenta roste počet hodin věnovaných studiu, klesá však počet hodin formální výuky ve prospěch samostatných studijních činností (Innis, Shaw 1997).

Autorka se chystá provést obsáhlejší šetření zaměřené na poznání osobnosti vysokoškolského studenta ve vztahu k trávení studijního času a dovednosti osobní organizace. Následující kapitola předkládá výsledky pilotního šetření.

Cíle pilotního šetření, výzkumné otázky, metody

Cílem pilotního šetření bylo získat odpovědi na následující otázky vztahující se k problematice osobní organizace vysokoškolských studentů a vycházející z inventáře sebeorganizačních dovedností dle Caunta:

1. Jak chápou vysokoškoláci svoji roli studenta? Jak si stanovují své každodenní priority a vyvažují různé prvky svého života?
2. Jak studenti plánují a odhadují časové nároky úkolů v průběhu semestru? Jak se vyrovnávají s odkládáním a plněním termínů?

ZPRÁVY Z VÝZKUMU

Účastníky výzkumu byli studenti 1. ročníku prezenčního bakalářského studijního programu Sociologie na FF ZČU v Plzni (ISCED 5A). Ve vzorku byly zastoupeny 4 ženy a 2 muži, všichni svobodní. Studenti uvedli průměrnou dobu dojíždění do školy 1,2 hodiny denně. Bydlí převážně u rodičů a na koleji. návratnost činila 50%. Vzhledem k formulovaným otázkám byla zvolena metodologie založená na kvalitativním přístupu. V první fázi výzkumného šetření byla provedena obsahová analýza studijního plánu pro 1. ročník bakalářského studijního programu Sociologie. V druhé fázi byl adaptován formulář snímku studijního týdne a v papírové podobě distribuován účastníkům výzkumu (Drew, Bingham 2001, s. 24–25). Studijní plán byl analyzován s cílem zjistit rozsah kontaktní výuky a studijní požadavky. Zdrojem byla studijní agenda dostupná na stránkách ZČU v Plzni, STAG. Studijní zátěž studentů sestává z 10 hodin přednášek a 12 hodin seminární výuky týdně a 1 hodiny cvičení týdně. Celková doba věnovaná studiu dle fixního studijního rozvrhu činí tedy 23 hodin za týden. Studijní požadavky v jednotlivých předmětech jsou definovány takto: studium a detailní znalost literatury, vypracování 3–5 průběžně zadaných úkolů, zpracování projektu výzkumu, pravidelné čtení a zpracovávání textů, úkoly ve formě ústních prezentací, průběžná práce v semináři, prezentace zvoleného tématu v anglickém jazyce. Snímek studijního týdne sestával z dvouhodinových intervalů zahrnujících 7 dní v týdnu v době od 7:00 do 1:00. Účastníkům byl vysvětlen záměr orientačního výzkumného šetření získat informace o tom, jak studenti organizují své studium na vysoké škole. Formulář snímku studenti obdrželi vytištěný, v papírové podobě. Účastníci byli požádáni, aby do formuláře snímku zahrnuli veškerou docházku na fakultu (přednášky, semináře, cvičení, konzultace, návštěvu knihovny i jiné činnosti), domácí přípravu (konkrétní formu), zaměstnaneckou aktivitu, volnočasové aktivity, spánek, přestávky na jídlo a další aktivity. Byl zvolen běžný týden letního semestru 2010/2011 (9. týden) v době od 11. 4. do 17. 4. 2011.

Pro analýzu dat byl zvolen design zakotvené teorie. Písemné záznamy z jednotlivých snímků byly rozděleny na jednotky, kterým byly přiděleny kódy. Otevřeným kódováním byly vytvořeny následující kategorie: docházka na fakultu (např. fixní rozvrhové akce, návštěva knihovny), hodnocená příprava do školy (např. vytváření eseje, tvorba seminární práce, příprava prezentace, psaní seminární práce), nehodnocená příprava do školy (např. četba do školy, čtení textů, přepisování poznámek, poslouchání přednášek z diktafonu, vyhledávání slovíček, učení se), každodenní rituály (nákup potravin, příprava oběda, dojíždění, vaření, úklid, nákup jídla, nakoupení jídla na kolej), společenský život (posezení u čaje s přáteli, bar s kamarádem, vinárna, bowling s kamarády, stolní hry s přáteli, přehlídka kostýmů, grilování, party s přáteli, návštěva

přátel), zaměstnanecká aktivita (brigáda), partnerský vztah (výlet s přítelem nebo s přítelkyní, kino s přítelkyní), sport a relaxace (sledování TV, film, seriál, PC-chat, čtení volnočasové knihy, fotbal, tenis, běh, spánek, facebook). Na otevřené kódování navazovalo axiální kódování. Při třídění takto získaných dat byl tedy použit tzv. paradigmatický model sloužící jako pomůcka, nikoliv jako závazný model výkladu zkoumané problematiky.

Příčinné podmínky	Jev	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání a interakce	Následky
Studijní požadavky	Osobnost VŠ studenta ve vztahu k trávení času	Docházka na fakultu	Každodenní rituály Zaměstnání	Společenský život Partnerský vztah Relaxace a sport	Hodnocená příprava do školy Nehodnocená příprava do školy

Vzhledem k nízkému počtu účastníků šetření bylo přistoupeno k tematickému kódování v rámci jednotlivých případů, jehož výstupem byla typologie osobnosti studentů popisující přístupy k trávení času v rámci takto malé studijní skupiny. Typu *tradiční student* byli přiděleni 2 zástupci.

Pracující student	Studující student	Tradiční student	Student „sova“	Milovník filmu
Dělí svůj čas mezi zaměstnání a partnera. Účast na výuce je nižší než průměrná. Věnuje se pouze aktuální hodnocené přípravě do školy (vypracování eseje). Nehodnocená příprava nebyla ve snímku zaznamenána.	Tráví hodně času dojížděním. Prezenčně studuje na VOŠ a současně i na FF, ZČU. Čas věnuje nehodnocené přípravě (četba textů, vyhledávání slovíček, studium textů), hodnocená příprava nebyla ve snímku prodaný týden zaznamenána. Relaxuje převážně pasivně (četba, TV, PC).	Dělí svůj čas mezi studium a společenský život. Časově významně jsou zastoupeny každodenní rituály (dojíždění, nakupování, příprava jídel). Nehodnocená příprava do školy je nadprůměrně zastoupena (studium textů, vyhledávání textů).	Nehodnocené přípravě do školy se věnuje v pozdních večerních a nočních hodinách. Vyznačuje se také rozmanitými zájmy a výraznou změnou zvyklostí mezi pracovním týdnem a víkendem.	Vyznačuje se nižší účastí na výuce, pasivní relaxací. Hodnocená příprava nebyla uvedena.

Výsledky pilotního šetření

Průměrně studenti 1. ročníku bakalářského programu Sociologie tráví účastí na přednáškách, cvičeních a seminářích 16 hodin týdně, což plně odpovídá zjištěním mezinárodního výzkumu REFLEX. Podle jejich fixního studijního rozvrhu by tato doba měla činit 23 hodin týdně. Hodnocené příprave se věnují průměrně 2,2 hodiny týdně, z čehož je možné je usuzovat na odkládání studijních povinností na poslední chvíli nebo na neuvědomělé plánování plnění studijních povinností. Nehodnocené příprave se průměrně studenti věnují 12,8 hodiny týdně. Celkově studenti průměrně věnují veškerým činnostem souvisejícím se studiem na vysoké škole 28,8 týdně. Nízký podíl hodnocené přípravy může poukazovat na absenci pravidelné kontroly plnění průběžně zadávaných úkolů ze strany vyučujících i na neochotu studentů investovat do studia příliš mnoho času. Účastníky výzkumu byli studenti 1. ročníku studující na VŠ 2. semestr, je tedy třeba přihlídnout k tomu, že jejich studijní zvyklosti a identifikace s prostředím VŠ mohou být ještě nevyhraněné. V další fázi výzkumu jsou naplánovány skupinové rozhovory nebo ohniskové skupiny s účastníky výzkumu pro zajištění důvěryhodnosti a doplnění dat, tato fáze nebyla dosud realizována.

Závěr

Zvýšená autonomie, nezávislost a heterogenita současných vysokoškolských studentů redukuje příležitosti pro vyučující k monitorování a managementu jejich studijních zvyklostí. Jednou z rolí vysokoškolského učitele je rozvíjet osobní dovednosti studentů a řídit jejich studijní činnosti. Problematika osobní organizace vysokoškoláků, jejich zájmů a potřeb ve vztahu k trávení studijního času je dosud málo prozkoumanou oblastí života vysoké školy.

Mgr. Lenka Dejmlová

dejmalov@kaj.zcu.cz

Filozofická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni

Literatura:

1. CAUNT, John. *Time management – jak hospodařit s časem*. Praha: Computer Press, 2001.
2. DOPORUČENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY ze dne 18. prosince 2006 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení. In *Úřední věstník Evropské unie*. 30. 12. 2006 (2006/962/ES), s. 10–18. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>>.

ZPRÁVY Z VÝZKUMU

3. DREW, S. Student Perceptions of What Helps Them Learn and Develop in Higher Education. *Teaching in higher education*. 2001, 6, 3, s. 309–331.
4. DREW, S.; BINGHAM, R. *The Student Skills Guide*. Gower, 2001.
5. INNIS, K.; SHAW, M. How do students spend their time? *Quality Assurance in Education*. 1997, 5, 2, s. 85–89.
6. Kompetence mladých lidí a Lisabonská strategie. *Zpravodaj – odborné vzdělávání v zahraničí*. 2007, 18, 11.
7. PRICE, Geraldine; MAIER, Pat. *Efektivní studijní dovednosti – Odemkněte svůj potenciál*. Praha: Grada, 2010.
8. *Průzkumy obtíží při průchodu studiem – Výsledky průzkumu u studentů prvních ročníků na Vysokém učení technickém v Brně v akademickém 2009/2010 a 2010/2011* [online]. Brno: Institut celoživotního vzdělávání, VUT, 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.lli.vutbr.cz/obtize-pri-pruchodu-studiem-2009-a-2010>>.
9. RYŠKA, R.; ZELENKA, M. *Reflex 2010: zpráva první. Absolventi hodnotí vzdělávání na vysoké škole, způsoby výuky, kvalitu učitelů*. Praha: PedF UK, Středisko vzdělávací politiky, 2011.
10. VAŠUTOVÁ, J. *Strategie výuky ve vysokoškolském vzdělávání*. Praha: PedF UK, 2002.